

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2012 | Vol. 4 | No. 2 | ISSN 1803-8220

BRZEZINSKI, Z. (2012). *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*. New York: Basic Books. 224 pp. ISBN: 046502954X.

RECENZNÍ ČLÁNEK MARTINA RIEGLA

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií

BRZEZINSKI, Z. (2012). *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*. New York: Basic Books. 224 pp. ISBN: 046502954X.

Martin Riegl¹

Nestor americké geopolitiky a přední představitel strategie *containment*, Z. Brzezinski, se připojil do geopolitické diskuse s autory jako jsou R. Kaplan či J.S. Nye, o úpadku současného hegemonu mezinárodní politiky a s tím spojeného geopolitického přesunu těžiště politické, ekonomické a světové moci ze Západu do oblasti Euroasie. Nejedná se o nijak novou myšlenku, ale o tvrzení, se kterým přišel již v roce 1969 G. R. Crone, který postřehl, že světové těžiště moci se přesouvá z Evropy a Západu do Asie a Pacifiku a predikoval, že se Tichý oceán stane budoucí arénou konfrontace mezi SSSR, USA a Čínou. [Crone 1969: 27]

Nicméně Z. Brzezinski a jeho poslední dílo rozhodně není jen jedním z příspěvků do diskuse na dané téma, ale výrazně z ní vyčnívá díky své schopnosti provokovat a jednoznačně identifikovat současné i budoucí problémy, které vyplynou z tohoto klíčového geopolitického procesu. Brzezinski opětovně vyniká schopností postřehnout konkrétní příčiny amerického úpadku na mezinárodním poli, který je způsoben vnitropolitickými problémy ekonomicko-politického charakteru, které se negativně podepsaly na chybných rozhodnutích v zahraniční politice. Především kriticky hodnotí válečné tažení Bushovy administrativy proti Iráku, od kterého se distancoval tradičně klíčový spojenec Kanada. Nezůstává však jen u analýzy příčin slábnutí americké moci, ale značný důraz klade především na dopady na konkrétní státy a regiony, které budou tento proces doprovázet v jednotlivých regionech světa.

Příčiny krize globální dominance USA

Recenzovaná monografie je strukturována do čtyř částí, jejichž názvy výmluvně vypovídají nejen o obsahu, ale i směru úvah autora. V úvodní části *The Receding West* se autor věnuje vývoji jednotlivých impérií, která dominovala v historii a růstu moci Západu do konce 20. stol. následovaného disperzí globální moci a růstem vlivu Asie, který nevyhnutelně povede k multilateralitu v politickém prostoru. V této části výstižně zasazuje současné USA, které se po konci Studené války dočasně staly první a jedinou supervelmocí do širšího geopolitického a historického kontextu. Brzezinski kritizuje americké politické elity, že nedokázaly z dlouhodobého hlediska strategicky využít unikátní hegemonické postavení USA, které vyplynulo z kolapsu sovětské moci, a tuto ojedinělou geopolitickou situaci v průběhu dekády prohosподаřily v důsledku chybných politických rozhodnutí.

Místo hegemonického postavení tak USA v současnosti čelí potřebě prosazovat své zájmy v rámci multipolárního uspořádání. Tomu se Brzezinski věnuje ve druhé části s názvem *The Waning of the American Dream*, kde prostřednictvím empirických dat mimo jiné analyzuje podíl USA, Evropy, Číny, Indie, Ruska a Japonska na světovém HDP od 70. let 20. stol. do

¹ Mgr. Martin Riegl, Ph.D. působí na katedře politologie IPS FSV UK v Praze. Kontakt: riegel@fsv.cuni.cz. Text vznikl v rámci projektu PRVOUK č. 17 - Vědy o společnosti, politice a médiích ve výzvách doby na UK, FSV, IPS.

současnosti. Rovněž zde predikuje vývoj podílu klíčových geopolitických aktérů na světovém HDP až do roku 2050. Podle *Carnegie Endowment* dojde k předstizení USA na pozici ekonomické jedničky Čínou v roce 2035 [Brzezinski 2012: 56]. Pokud však jde o HDP na hlavu, úroveň USA bude i po roce 2030 výrazně přesahovat své euro-asijské konkurenty, a zejména Indie a Čína se svému konkurentovi ani nepřiblíží. Hrubý domácí produkt USA bude podle odhadů 59 592 USD proti čínské úrovni 14 696 USD, Čína tak bude dramaticky zaostávat i za Japonskem s 50 965 USD, EU s 40 901 USD, ale i Ruskem s 20 039 USD (Brzezinski 2012: 57; Trenin 2012).

Emeritní profesor politické ekonomie z Warwick University je při svých odhadech ještě odvážnější o odhaduje návrat Číny na post největší světové ekonomiky již v roce 2017, s tím že situace od rozpadu Sovětského svazu do současnosti, kdy světu dominuje jediná supervelmoc je historicky abnormální [Skidelsky 2012]. Obdobně nadnesené odhady se objevují v souvislosti a angažmá Číny v Africe. „Podle některých odhadů je Čína již největším obchodním partnerem Afriky, ale pravděpodobněji jsou to stále USA“. [Carmody 2011: 5] Zvýšený zájem o soutěžení USA a Číny v Subsaharské Africe vyplývá z faktu, že se tento region po dekádě marginalizace po skončení Studené války opětovně stal tzv. pásmem otřesu (*shatter-belt*), přičemž politicko-vojenské soutěžení mezi USA a SSSR je nahrazeno především bojem mezi USA a Čínou o zdroje surovin. Paradoxně dochází v regionu, kde se nachází třicet-čtyři z čtyřiceti-devíti nejméně rozvinutých států světa (*least developed countries*), k výraznému tlaku na růst cen. Hlavní město Angoly zažívající ropný boom se stala dva roky po sobě nejdražším místem světa pro expaty a hlavní město Čadu se umístilo na třetí pozici.

Post-americký svět

Ve třetí části monografie s názvem *The World After America: By 2025, not Chinese but Chaotic* Brzezinski víceméně souzní se Skidelského názorem, že post-americký svět nebude definován čínskou dominancí, ale rozdílnými zájmy stále národně definovaných zájmů. Geopolitická orientace USA bude podle Brzezinského definována obavami z Číny, to samé lze tvrdit i v případě Indie, která se postupně etabluje jako dominantní mocnosti nezávislé geopolitické entity – Jižní Asie, pro niž není rozhodně hlavní strategickou muslimský Pákistán, ale rovněž Čína, z čehož vyplývá nereálnost uměle vykonstruovaných konceptů, jakými jsou BRIC, BRICS i *Chindia*, které z geopolitického či geoekonomického hlediska nehrají a nebudou hrát významnou roli z důvodu absence společných zájmů. Německo a Itálie se budou nadále ekonomicky (především z důvodu surovinové závislosti) orientovat na Rusko, Francie na hlubší integraci v rámci evropských struktur a Velká Británie bude svoji bezpečnost a národní zájmy spojovat s úzkou orientací na USA. Turecko, kterému se stále častěji přezdívá Čína Evropy, se bude mocensky realizovat především v oblasti Středního východu a Brazílie se bude orientovat na region Latinské Ameriky [Brzezinski 2012: 77]. Zároveň všechny státy vykazující znaky regionální mocnosti a globálními aspiracemi budou silně limitovány vnějšími faktory – často politicko-geografické povahy. V případě Číny to je fenomén *encirclement* a hrozba protičínské koalice Japonska, Ruska a Indie. Brzezinski rovněž detailně analyzuje potenciální dopad oslabení USA na státy v jednotlivých regionech světa, které svou bezpečnost či samotnou existenci opírají o bezpečnostní garance USA – primárně to je Gruzie, Tchaj-wan, Jižní Korea, Bělorusko, Ukrajina, Afghánistán, Pákistán, Izrael [Brzezinski 2012: 90-98]. Zejména vývoj situace v Afghánistánu a Pákistánu je strategicky klíčový pro vývoj situace v jihovýchodní a jižní Asii, které jsou podle Brzezinského nejnáchylnějšími regiony k mezinárodním konfliktům,

kteře jsou udržovány v mezích díky vlivu USA v oblasti. V post-americkém světě vyvstanou i nové geopolitické hrozby jako je nedostatek vody, který ohrožuje stabilitu ve střední a jižní Asii, středním východě, severní Africe, Číně atd. Se strategickým významem surovin souvisí i stoupající strategický význam Arktidy [Brzezinski 2012: 116].

Přesun geopolitického těžiště

V poslední části s názvem *Beyond 2025: A New Geopolitical Balance* autor představuje dvě strategické výzvy, kterým budou USA čelit při své snaze udržet si vliv na geopolitické scéně. První je inovativní koncept „většího Západu“, který má zabránit pokračující ztrátě vlivu Západu na politické mapě světa. Druhou výzvou je nutnost konstruovat stabilní a kooperaci nakloněný Východ. Podle Brzezinského je však budoucnost USA primárně v rukou Američanů, přičemž demokracie je jejich hlavní silnou stránkou, čímž se implicitně dotýká Nyeho konceptu *soft power* a nově *smart power*. Naopak hlavní hrozba pro mocenské postavení USA a globální geopolitickou stabilitu vyplývá z vývoje v Euroasii, kde žije 75 % světové populace a většina států nejvíce investujících do zbrojení [Brzezinski 2012: 125]. Konkrétní hrozby se týkají oblasti Suezského kanálu, západní části Ujgurské autonomní oblasti (Východní Turkestán – tato provincie vyhlásila v minulosti nezávislost na centrální vládě Číny v letech 1933-1934 a posléze v letech 1945-1949), Kavkazu a středoasijských států (jedná se o nejnovější světový region tvořený Kazachstánem, Uzbekistánem, Turkmenistánem, Kyrgyzstánem a Tádžikistánem), kde od zformování regionu na počátku 90. let 20. stol. proběhlo značné množství konfliktů [Brzezinski 2012: 123].

Cílem jednotlivých kapitol je poskytnout čtenáři odpovědi na čtyři klíčové otázky, které autor vymezuje v úvodu: 1) Jaké jsou implikace měnící se distribuce globální moci mezi Západem a Východem?; 2) Proč globální přitažlivost Ameriky slábne, jaké jsou symptomy domácího i mezinárodního úpadku a jak Amerika promarnila unikátní příležitost mírového konce Studené války a naopak jaké jsou silné stránky a jaká geopolitická reorientace je nezbytná k oživení americké světové moci?; 3) Jaké budou geopolitické následky amerického úpadku a kdo budou oběti a může Čína převzít roli USA v roce 2025?; 4) Jak by měla Amerika definovat své dlouhodobé geopolitické cíle a jak by měla společně s evropskými spojenci zapojit Turecko a Rusko do Západu a dosáhnout rovnováhy na Východě [Brzezinski 2012: 2].

21. století, trvalý chaos?

Obdobně jako J. S. Nye, který identifikoval pět klíčových hrozeb, kterým budou USA čelit při snaze uchovat si své mocenské postavení, volí i Brzezinski obdobný metodologický přístup, nicméně se zcela liší v identifikaci těchto hrozeb. Nye považuje za klíčové geopolitické a geostategické hrozby, kterým čelí USA: 1) prolnutí terorismu a šíření jaderných materiálů – odpovědí je efektivní protiteroristická politika, zabránění šíření zbraní hromadného ničení, stabilita na Středním východě, řešení problému zhroutených států; 2) politický islám – odpovědí je otevřený obchod, ekonomický růst, rozvoj občanské společnosti, politická participace; 3) růst nepřátelského hegemona v Asii – odpovědí je udržení dobrých vztahů s Japonskem, Indií a dalšími státy v regionu; 4) ekonomická deprese – odpovědí je redukce závislosti na ropě; 5) ekologická tragédie jako jsou změny klimatu – odpovědí je energetická politika a *leadership* v otázce klimatických změn. Brzezinski jako nejožehavější geopolitickou agendu USA vnímá problémy spojené s potenciálně nukleárním Iránem, vnitropolitickou situací ve zhrouteném

Afgánistánu, a geopolitickou situaci Izraele obklopeného znepřátelými státy [Brzezinski 2012: 124].

Přínos recenzované monografie spočívá i ve skutečnosti, že neanalyzuje pouze současné a budoucí problémy nejen Západu, ale i ostatních klíčových světových hráčů (Číny, Indie, Ruska, Turecka, Japonska) jako je stárnutí populace, vysoká míra korupce, stagnující růst HDP, ale i nabízí přesvědčivé odpovědi a řešení, kterými lze na mocenský ústup Západu reagovat. Tím je podle Brzezinského realizace již zmíněného konceptu tzv. širšího Západu, který bude v budoucnosti zahrnovat dynamicky se rozvíjející Turecko a Rusko. Oba státy budou podle této strategie integrovány do euro-atlantických struktur, které se budou geograficky rozprostírat od Vancouveru po Vladivostok (z čistě geografického pohledu by šlo hovořit spíše o dichotomii Severu a Jihu, který by však evokoval universalistickou teorii I.Wallersteina). Cíl vytvoření většího a vitálnějšího Západu ve spolupráci s Evropou musí být doprovázen strategií na vytvoření stabilního a spolupráci nakloněného Východu. Pro úspěch této strategie je nutné opatrně moderovat obavy Číny, které Brzezinski definuje jako šest cílů Pekingu, kterými jsou: 1) obklíčení (*encirclement*), které je posílené vztahy USA s Japonskem, Jižní Koreou, Taiwanem, Filipíny – dostat se do Indického oceánu skrze Malackou úžinu, 2) posílit v ASEANU, 3) posílit Pákistán jako protiváhu Indii a mít přístup do Perského zálivu a arabského moře, 4) zajistit přístup k surovinám v Mongolsku, Střední Asii a nejen v Latinské Americe a Africe, 5) vyřešit status Taiwanu, 6) zajistit přístup k surovinám v Africe, středním Východě, Latinské Americe. [Brzezinski 2012: 173]

Novodobý *containment*?

Zejména tzv. *First island chain* tvořený Kurilskými ostrovy, ostrovy Rijůku, Taiwanem, severními Filipíny, Borneem aj. hrají významnou roli v čínské námořní vojenské doktríně, která má za cíl z této oblasti vytlačit americké vojenské základny. V současné době představuje *First* a *Second island chain* podle J. S. Nyeho základní strategickou překážku k expanzi čínské vojenské, politické a ekonomické moci do otevřených oceánů. Strategickou výhodou USA v oblasti, která se stává prioritou vojenské doktríny, je fakt, že *First* (od území Japonska, přes Taiwan po území Filipín) a *Second island chain* (od Japonska, přes Guam, Mikronésii po Palau atd.) je tvořený územími, která jsou často předmětem teritoriálních sporů s Čínou či spadají do jurisdikce státu nepřátelsky orientované vůči Pekingu. Podle Brzezinského se jedná o státy, které díky své geografické poloze tvoří základní pilíř (*linchpin states*) americké strategie v oblasti. Nicméně vnímání rostoucí ekonomické moci Číny je důležité chápat především z perspektivy čínských vládních strategií, protože „*Číňané mají strategii asymetrického předpokladu síly, usilují o primární soutěžení v oblasti ekonomiky a politiky spíše než vojensky s USA*“. [Carmody 2011: 177]

Brzezinski zůstává zjevně věrný svému dlouhodobému přesvědčení, že klíčovou geopolitickou sférou je Euroasie či euroasijský Balkán, čímž navazuje na geopolitické teorie Heartlandu a Rimlandu H. Mackindera a N. Spykmana. Zároveň si však uvědomuje, že Čína již není součástí Heartlandu ovládaného Ruskem, ale samostatnou geopolitickou sférou snažící se najít svoji pozici mezi kontinentální Euroasií a přímořskou sférou ovládanou USA s podporou EU. V 21. stol. lze očekávat, že Čína odmítne stát se součástí přímořské sféry dominované USA podporovaných Evropskou unií a akceptovat západní hodnoty, ale spíše se bude postupně emancipovat z kontinentální sféry dříve dominované Sovětským svazem a stane se nezávislou geopolitickou sférou dominující Východní Asii s cílem politické, ekonomické a

případně vojenské dominanci v oblasti Tichého a Indického oceánu, tedy v těžišti globální moci jak již predikoval G. R. Chrone či nejnověji R. Kaplan. Tato tvrzení jsou v praxi potvrzena aktualizací americké vojenské strategie, která představuje největší změnu o konce Studené války. V oblasti lze proto očekávat zvyšující se napětí vyplývající ze zvyšujících se obav u Japonska, Taiwanu, Vietnamu, Thajska i Indie z rostoucí moci Číny. Koncepce širšího Západu se zdá jako dobrá, i když pro mnohé analytiky v současné době možná utopická, strategie budoucího geopolitického soutěžení a vyvažování moci.

LITERATURA:

- BRZEZINSKI, Z. (2012). *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*. New York: Basic Books. 224 pp. ISBN 046502954X.
- CARMODY, P. (2011) *The New Scramble for Africa*. Cambridge: Polity Press. 240 pp. ISBN 9780745647845.
- CRONE, R. G. (1969). *Background to Political Geography*. London: Pitman. 239 pp. ISBN 0273485938.
- COHEN, S. (2008). *Geopolitics: The Geography of International Relations*. Rowman & Littlefield Publishers. 470 pp. ISBN 074255676X.
- KAPLAN, R. D. (2010). *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*. Random House. 384 pp. ISBN 1400067464.
- NYE, J. S. (2011). *Future of Power*. New York: Public Affairs. 320 pp. ISBN: 1610390695.
- SKIDELSKI, Robert (2012). *Why China Won't Rule*. [cit. 2012-06-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/why-china-won-t-rule>>.
- TRENIN, D. (2012). *China, Russia, and the United States—A Shifting Geopolitical Balance*. [cit. 2012-06-21]. Dostupné na WWW: <<http://carnegieendowment.org/2012/03/02/china-russia-and-united-states-shifting-geopolitical-balance/a0j9>>.